

VANHAN KANSAN HÄÄ- JA NAIMATAVAT

Suomen Muinaismuistoyhdistys järjesti vuonna 1912 kyselytutkimuksen "kansan hää- ja naimatavoista".

Tutkimuksen lähetekirjeessä todetaan mm: "Nyt tapahtuu keräystyö jo yhdennellätoista hetkellä. Siksi on kaikkien asiaaharrastavain kansalaisten apu tarpeen, että saataisiin pelastetuksi kaikki se, mikä vielä on koottavissa. Tällä kertaa kehottaa yhdistys vanhoja naima- ja häätapoja keräämään. Yksityisten tutkijain voimat ovat tällaiseen laajaan työhön riittämättömät. Mutta jos yritys saa kaikkialla maassa innokkaita auttajia, jotka kukin huolehtivat tietojen antamisesta omalta paikkakunnaltaan, on tehtävän suoritus helpompaa ja tuloskin voi olla monin verroin tyydyttävämpi.

Keräyksessä on tärkeintä, että tiedot tulevat ehdottomasti oikein ja täsmälleen juuri niin kerrotuiksi, kun asian todellinen laita on. Väärät tiedot voivat hyvin ikävästi tiedettä vahingoittaa. Parasta on kustakin asiasta keskustella jonkun tai useamman vanhanpuoleisen, selvämuistisen henkilön kanssa ja merkitä heti heidän tietonsa muistiin. Siten vältetään jo esim. oman muistin aiheuttamat erehdykset. Jos useampaa henkilöä puhutellaan ja heillä on eriäviä tietoja samasta asiasta, on parasta esittää kunkin kertomukset erikseen. Aina on mainittava, mistä mikin tieto on saatu. Aiempana seuraavan kyselysarjan tarkoituksena on helpottaa kyselyjen tekemistä ja kertomuksen kokoamista. Jos osoittautuu, että naimatapoihin kuuluu muitakin menoja, kuin kaavakkeessa kysytyjä, ovat ne oikealla paikallaan juhlamenojen sarjassa esitettävät.

Koska tarkoitus on tätä kysymyssarjaa käyttää heimokansojemmekin naima- ja häätapoja kootessa, on siihen otettu joukko kysymyksiä, jotka kotimaisia oloja silmälläpitäen ovat tarpeettomia jopa käsittämättömiäkin."

Kysymyksiä oli kaikkiaan 140 kpl. Metsäpirtistä kyselyyn vastasi Aleksanteri Koskivaara. Olemme ryhmitelleet vastaukset kysymysjärjestyksestä noudattaen otsikkoaiheittain.

Naimaikä

Metsäpirtin tavallisin naimaikä "on nyt" noin 25 vuotta. Ennen se oli 2830 vuotta. Nuorimmat naimisiin menijät ovat olleet 16-vuotiaita. Poikien ja tyttöjen kypsyysikä katsottiin alkavan 1819 vanhana.

Nuorimmat äidiksi tulleet olivat 15-vuotiaita.

Sulhasen piti olla sen verran vanhempi, että "oli päässyt kannon päästä hevosen sekään morsiamen syntyessä".

Talon perillisten naimajärjestyksessä päti yleissääntö "vanhemmalle lehmälle ensiksi kello kaulaan". Jos nuorempi sisar joutui ensin naimisiin, vanhempi jäi "rasiksi", "pipan (palmikon) pitäjäksi", "suuren korennon (vesikorennon) kantajaksi", "suolakontin vahtijaksi".

Naimisiin meno ei edellyttänyt tytöltä mitään määrättyjä töitä, esim. määrätyn vaateluvun ompelemista tai muuta sellaista.

Mistä naitiin

Kovin läheisten sukulaisten liittoa varottiin. Kysymykseen oliko tapana naida omasta kylästä tai vieraasta tuli vastauksia: "Ei hinta hevosta korota, matka pitkä morsianta." "Ken naitiin naapurin, sillä ol kummi, ken naitiin omast talost, joka kyllä oli mahdollista perheissä, missä oli 30 henkeä perettä ja

ylikin, sill oli kaks." Naitiin myös kaukaakin, aina 50100 kilometrin päästä.

Hairahdukset

Tyttöjen ja poikien hairahduksia pidettiin hyvin suurena vikana ja ne vaikuttivat epäedullisesti naimisiin joutumiseen eli pääsemiseen.

Ennen avioliittoa syntynyttä lasta kutsuttiin "löytölapseksi". Tallaisen isällä ei ollut mitään erikoista kutsumanimeä. Yksinäistä synnyttäjää kohdeltiin ihmisyydellä. Tarinoita metsiin synnyttämään menneistä ei tunnettu. Synnytys tapahtui saunassa kuten muillakin.

Lapsen elatuksesta huolehti tavallisesti äiti. Lapsen ihmisarvo oli jonkin verran alempi kuin avioliitossa syntyneillä.

Nuorison ja aviopuolisoiden siveysrikoksia rangaistiin uskonnosta riipuen hieman eri tavalla. Kreikkalaiskatolisilla oli kirkkorangaistus, juoksutettiin määrätty pyhät jalkaisin kirkossa. Luterilaisilla pantiin huntu päähän ja pilkattiin julkisesti.

Rangaistukset näyttävät kohdistuneen lähinnä naisiin.

Tutustuminen

Tyttöä, jota lähdettiin kosimaan ei välttämättä tunnettu, sulhanen ei ollut häntä edes nähnyt. Yleisimmin tutustuttiin "yöjalassa". Tapa oli "kovin yleinen". Yöjalassa käytiin kaikkina vuodenaikoina. Tytöt nukkuivat joko tuvassa tai aitassa. Vanhempi väki "katsoi kiertoon" yöjalassa kävijöitä. Tytön vieressä nukkumista ei katsottu suopeasti.

Yöjalassa, "yökylil" käyminen" suurtautui sekä omalle että vieraille kylälle. Vieraan kylän poikien kanssa tapahtui usein ja joskus koviakin yhteentörmäyksiä.

Yövalvoijat

Morsianta "varustettaessa" aina ja muutaman kerran vuodessa muutenkin pidettiin illanistujaisia. Mukana oli yleensä asiasta tiedon saanutta nuorta väkeä, naineita ja naimattomia, omasta ja vieraasta kylästä. Tytöt hoitivat alkuvalmistelut ja illan mittaan askareisiin osallistuivat kaikki.

Noissa yötsyissä syötiin, juotiin ja leikittiin. Leikkeinä olivat mm. "riihenpuinti" ja "ristpyöriminen".

Kosinta

Tytöltä pyydettiin tavallisesti kosintalupa. Poika teki sen jossakin "hipohissukseen" ja tyttö antoi vastauksensa "puolin sanoin".

Varsinaisella kosintakäynnillä, "pitkävirsuissa" oli sulhasen keralla kosimassa jopa 56 läheistä sukulaista ja parasta tuttua. Puhemiehenä oli jokin heistä. Isä puhui vasta sen jälkeen kun pöka oli ensin "haastanut suunsa puhtaaksi". Isän puhetta kutsuttiin vahvistamiseksi.

Kosinta tapahtui useimmin "talven selällä" ja pyhäpäivänä.

Lomakkeen kohta 46 sisälsi useita kysymyksiä. Mitä temppuja tehtiin lähtiessä ja mihin vuorokauden aikaan piti lähteä matkalle? Mihin vuorokauden aikaan oli tultava morsiamen kotiin? Millä menoilla ja varokeinoilla saavuttiin tytön kotipihaan? Mihin hevonen tai hevoset jätettiin?

Vastaukset tulkitkoon jokainen itse. "Tunkettii tulusta sukkaan, kekälettä kenkäsie ja pantiin tuvanpenkkisestä multaakin kenkiin. Iltayöstä."

Tulijoiden asian esitti joku sulhasen talolaisista, isä, äiti tai muu, sillä "kysymässä" ei sulhanen itse ollut tuvassa. Asia ilmaistiin sanoin. "Mie uon pitkävirsu ja miul on pitkät virsut."

Lupaa kysyttiin ensiksi tytöltä, toiseksi isältä ja kolmanneksi äidiltä. Tyttö oli aina läsnä. Suvun tai naapurien mielipidettä kysyttiin harvoin (kylläkin esim. silloin, kun kyseessä oli orpo tai muusta vastaavasta syystä).

Myöntävä vastaus annettiin mm. sanoin "luotu on tyttö lähtemiä, ei koton istumua, koriastkii kojist matalaisie majjaa". Kieltävä vastaus ilmaistiin erilaisin tekosyin.

Kun kosinta oli hyväksytty, tyttö laittoi "merkkiäisenä myöntymisestä" sulhasen isälle liinan ja äidille harakan. "Kysyjä" maksoi näistä aina rahan. Muita lahjoja ei jaettu. Tytöstä suoritettavaa rahaa ei voinut jättää velaksi tai korvata työllä.

Leskinaisestakin piti naidessa liikutella rahaa.

Tytön vastahakoisten vanhempien taivuttamiseksi käytettiin vain hyviä puheita.

Oli tyttöjä lähtenyt myös väkisin miehelään. "Useinkin on sulhon avulla karannut lukitustakin suojaista." Tytön annettiin mennä rauhassa, kun tapahtunut havaittiin. Tapa oli "jotensakin yleinen". "Eräs kirjanoppinut, sellainen joka taisi tehdä perunkirjoitukset y.m., vei lukitun tuvan ikkunasta Sakkolan lukkarin tytön 'ennen vanhaan'." Sovinto tuli "aivan itsestään".

Karannut pariskunta vihkiytyi mitä pikemmin, heti kun tilaisuuden sai. Erottamattomiksi aviopuolisoiksi heidät luettiin vasta vihkimisen jälkeen.

"Pitkävirsun varpajaiset"

Kun kosintaan oli annettu myöntävä vastaus, morsiamen isä tarjosi vieraille kahvia ja teetä, "ennen vanhaan" myös viinaa. "Kysyjät" olivat vieraita, joille tarjottiin ensin. Myös kyläläisiä kestittiin. Kestää kutsuttiin "pitkävirsun varpajaisiksi".

Kosjoväki riisui päällysvaatteet yltään luvan saatuaan. Pitkämatkaiset väpyivät naapureita kauemmin kestissä. Sulho ei saanut jäädä kosinnan jälkeen yöksi morsion viereen. Hääaika kylläkin päätettiin saman tien. Samoin päätettiin, milloin tyttö lähtee sulhasen kotiin.

Häät

Sulhanen ja hänen sukulaisiaan tuli noutamaan morsiamen hääkirkkoon. Sulhasen vanhemmat sekä muu sisarusjoukko eivät olleet mukana. Seuraväkeä oli niin monta kuin morsiamen kotoa oli luvattu. Kaikki olivat miehiä. Heitä kutsuttiin "kossusmiehiksi". Heillä oli ainoana eväänään viinaa.

Talonväki odotti kossusmiehiä tuvassa. Tulijat olivat olevinaan eksyksissä ja joku sukulaismies kysyi tietä. Kohtuullisen vuoropuhelun jälkeen tulijat istutettiin pöytään. Sulhanen istui pöydän takana vastapäätä ovea. Ainoastaan sulhasella oli silloin hattu päässään kuten oli koko häätilaisuuden ajankin.

Morsiamen sukulaisista oli paikalla vain kutsutut. Isäntäväeltä kysyttiin: "Onko tehty jo morsiolle vaatteet? Nyt pitäisi lähteä." Pukeutuminen tapahtui pöydässä ollen siten, että "pidettiin hantukkia tytön silmien edessä levällään, sen takana sidottiin tukka sykerölle ja pantiin harakka päähän erityisiä lauluja laulaen."

Lähtö tapahtui vain erillisestä kutsusta. Nuorikkopari kumarrutettiin ennen sitä. Morsion isä ja äiti istuivat penkillä. Isällä oli orossa, ikoni, ja äidillä leipä, suoloja sen päällä. Heidän eteen levitettiin turkki, jonka päälle nuoret polvistuivat. Vuoroon he kumarsivat vanhempien jalkoteriä kohti. Isä teki orossallaan ristinmerkin harteihin, kun oli kolme kertaa kumarrettu, äiti leivällä. "Kumartaja litkoiksi suuta suikkasi."

Kun istuttiin jo reessä tai muussa ajopelissä lähtövalmiina, nuorikolle tuotiin olutkappo, johon oli pantu uiskentelemaan kolma leivänpalaa. Juotuaan ja hevosen lähdettyä liikkeelle morsian heitti olutkapon päänsä yli. Kapon ylössuun tai alassuun joutuminen määräsi tulevan onnen.

Vihille mentäessä nuorikot eivät saaneet ajaa yhdessä. Morsian meni viejän kanssa vaippaan käärittynä.

Poispäin hääpari tuli yhdessä. Sulhon ja morsion väki tulivat yhtä matkaa. Tytön isä ja äiti eivät lähteneet näiden mukaan.

Vihkimisen jälkeen sulhanen piti kauan aikaa vyötaisista kultaansa, ettei kukaan puikahtaisi välistä ja saisi vastaista yhteiselämää rikkoutumaan.

Miehiä oli saatossa enempi kuin naisia. Hääsaattoa kunrioitettiin.

Kestinpito sulhasen kotona aloitettiin ruualla ja viinalla. Nuoripari meni aittaan nukkumaan, kun menot olivat hyvällä alullaan, päivällä.

Pari peiteltiin hyvin ja puhemies löi muutamankerran piiskalla peitteihin hoputtaen: "Meijän uutti mullin otti, mejän pässi päälle pääsi, mejän karkais karitsa." Sitten lukittiin ovi ulkoa päin.

Vähän ajan kuluttua vietiin "yökeskoset", muna-ruokaa, jota oli samasta astiasta ja samalla lusikalla syötävä. Makaaminen kesti vähän aikaa. Kaasot kävivät herättämässä.

Jos morsian "huomattiin" jotenkin virheelliseksi, sulhanen joutui pahimman pilkan kohteeksi.

Morsiamen äidille lähetettiin hääjuhlasta tuliaisiksi leipä. Puhemies oli saanut palkakseen jo ennen kestitsemistä pyyheliinan.

Hääparin piti syödä koko häämenojen ajan yhteisistä astioista.

Häissä oli tapana kotiin tultua ja pöytään istuuduttua istuttaa morsiamen syliin pieni poika lapsilykkyä tuomaan. Morsian tallasi vihkipojassaan sulhasen jalalle, "otti muka luonnon pois tällä tavalla". Puhemies heitti kissarahaa.

Lahjoiksi valmistetut tavarat oli pantu häätalon pöydälle. Puhemies otti niistä yhden kerrallaan ja huusi sukulaista nimeltä. Tämä tuli ottamaan lahjuksen ja pani rahan kertaseulaan. Hänelle kaadettiin kertaryppy.

Kaikkiin pitoihin, myös häihin tuli kuokkavieraita. Heidätkin "kostattiin".

Seremonian merkkihenkilöitä olivat kaaso, puhemies ja itkettäjä (polvipoika). Itkuvirret, kaasokupit ja puhemiesliinat olivat osa häämenoja.

Kotona sykeröity morsiamen tukka oli vihittäessä ja hääpaikalle ajettaessa hajallaan.

Morsiamen äiti ja isä kutsuttiin ja noudettiin tyttären uuteen kotiin myöhemmin häiden jälkeen.

Pariskunnan huonolaiset

Oli myös pariskuntia, jotka asuivat vihkimättä yhdessä. Tällaista paria kutsuttiin "pariskunnan huonolaiseksi". Heidän lapsiaan ei pidetty laillisina perintöihin y.m. nähden.

Lasten ihmisarvo oli pienempi kuin vihitystä avioliitosta syntyneiden.